

Віталій Саламаха

Доказування вини особи у вчиненні злочину проти життя та здоров'я особи в контексті презумпції невинуватості

DOI: <https://doi.org/10.32353/acfs.10.2024.10>
УДК 343.98 (477)

Віталій Саламаха,

аспірант Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України
м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-0861-3799>,
e-mail: v.r.salamakha@gmail.com

Доказування вини особи у вчиненні злочину проти життя та здоров'я особи в контексті презумпції невинуватості

Належна регламентація процедур збирання доказів і дотримання принципів їх допустимості є необхідними умовами забезпечення ефективного реалізації права на справедливий суд та забезпечення доказування. Розв'язання цих питань тісно пов'язане з утвердженням презумпції невинуватості, яка є основоположним принципом кримінального провадження. Метою статті стало визначення особливостей доказування вини особи у вчиненні злочину проти життя та здоров'я особи з урахуванням змісту принципу презумпції невинуватості. Обґрунтовано, що доказування у злочинах проти життя та здоров'я особи вимагає збирання доказів у такий спосіб, котрий жодною мірою при критичній оцінці не піддасть сумнівам порушення презумпції невинуватості особи. Ураховуючи це, визначено концептуальні правила практичної реалізації діяльності щодо доказування у злочинах проти життя та здоров'я особи.

Ключові слова: кримінальне провадження, злочин, доказування, життя особи, здоров'я особи, слідча (розшукова) дія, судова експертиза, захід забезпечення кримінального провадження.

Постановка наукової проблеми. Проблематика протидії насильницькій злочинності, зокрема, злочинам проти життя та здоров'я особи — питання, яке вже тривалий час актуальне для сектору безпеки та наукового фронту. Про це вказано і в документах, що мають стратегічний і концептуальний характер¹, і в низці підзаконних нормативно-правових документів². Одним із важливих компонент у вирішенні завдань кримінального провадження в аспекті протидії злочинам проти життя та здоров'я особи, є діяльність щодо доказування.

Поряд із розумінням доказування, як практичної діяльності, сформулювалося розуміння цієї категорії і в наукових колах. Як окрема наукова теорія кримінального процесу, вона визначає зміст відповідної практичної діяльності, принципи функціонування всіх його інститутів і впливає на організацію та роботу правоохоронних і судових органів, правоохоронних установ та інших суб'єктів, залучених до цього процесу³. У науковій літературі сформувалося чимало різних підходів до визначення сутності

Funding

This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Disclaimer

The funder had no role in the study design, data collection and analysis, decision to publish, or preparation of the manuscript.

Contributors

The author contributed solely to the intellectual discussion underlying this paper, case-law exploration, writing and editing, and accept responsibility for the content and interpretation.

Declaration of Competing Interest

The author declare that they have no conflict of interest.

¹ Національна стратегія у сфері прав людини: затв. Указом Президента України №119/2021 від 24.03.2021 // Президент України: офіційне Інтернет-представництво: сайт. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1192021-37537>.

² Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: затв. Наказом МВС України від 07.07.2017 № 575 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/-laws/show/z0937-17>.

³ Погорецький М. А. Нова концепція кримінального процесуального доказування. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 3. С. 63. URL: vkslaw.knu.ua/ua/1-2015-rik-problemy-dosudovoho-rozsliduvannya/34-problemy-kryminalnoho-protsesu/111-nova-kontseptsii-kryminalnoho-protsesualnoho-dokazuvannya.

Vitalii Salamakha

PROVING A PERSON'S GUILT IN COMMITTING A CRIME AGAINST LIFE AND HEALTH IN THE CONTEXT OF THE PRESUMPTION OF INNOCENCE

Proper regulation of procedures for gathering evidence and adherence to rules of admissibility are prerequisites for ensuring the effective realization of the right to a fair trial and the provision of evidence. The resolution of these issues is closely related to the establishment of the presumption of innocence, which is a fundamental principle of criminal procedure. The purpose of the article is to determine the specifics of proving guilt in the commission of a crime against human life and health, taking into account the content of the principle of the presumption of innocence. It is reasoned that proving in crimes against human life and health requires the collection of evidence in such a way that in no way, critically evaluated, casts doubt on the violation of the principle of the presumption of human innocence. Taking this into account, the author defines the conceptual principles of practical implementation of evidentiary activities in cases of crimes against human life and health.

Keywords: criminal proceedings, crime, evidence, human life, human health, investigative (search) activity, forensic expertise, means of ensuring criminal proceedings.

доказування як практичної діяльності, її мети та предмета. Нашу увагу привертає проблематика доказування вини особи та групи осіб у вчиненні злочину проти життя та здоров'я особи, заходи, ефективні у досягнення цілей такої практичної діяльності. Адже поширеність серед облікованих правопорушень злочинів проти життя та здоров'я особи, пильна увага вчених до питань їх розслідування та доказування, досі не стали тими гарантими успішної протидії цим кримінально-караним діянням, як очікувалося.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Висвітленню питання активності й ініціативи сторони обвинувачення, яку, як правило, визначають ключовою в процесі доказування, присвячено монографічні роботи О. В. Баганця, В. В. Вапнярчука, Л. Г. Дунаєвської, В. М. Важинського, Д. Б. Кастарнова, Я. Ю. Конюшенка, В. Я. Корсуна, В. Я. Ліщенко та багатьох інших. Окремі аспекти доказування злочинів проти життя та здоров'я також були предметом дослідження вчених. Так, проблематика доказування домашнього насильства визначена в роботах Н. З. Рогатинської та В. Р. Майхрук⁴, А. С. Степаненка та О. В. Степаненко⁵, І. А. Ботнаренко зі співавторами⁶ та ін. Можливості медичних знань у процесі доказування злочинів досліджуваного нами виду розкрила Є. В. Ковалевська⁷, А. М. Тимчишин⁸ тощо. Проблематиці розслідування тяжких злочинів проти життя і здоров'я особи присвячено роботи В. О. Гусєвої⁹, В. Г. Дрозд¹⁰ та багатьох інших. Різні можливості інформаційних технологій у процесі доказування та розслідування злочинів проти життя та здоров'я особи висвітлено в роботі І. В. Пирога, О. Журавля та А. Калашника¹¹, М. В. Корнієнка¹² та ін. Таким чином, вчені неодноразово зверталися до проблематики доказування проти злочинів проти життя та здоров'я особи, однак такі спроби буди безсистемними та поки що мають розгалужений характер, що в цілому не дозволяє вказати про цю проблематику як наукову розроблену. Тож ми вважаємо за потрібне на підставі узагальнення проведених розробок, керуючись запитом правоохоронних і судових органів, ґрунтовно підійти до її вивчення.

⁴ Рогатинська Н. З., Майхрук В. Р. Домашнє насильство та проблематика його доказування. *Наукові записки*. Серія: Право. 2024. № 16. С. 171-176.

⁵ Степаненко А. С., Степаненко О. В. Щодо окремих питань доказування домашнього насильства. Доктринальні та правозастосовні проблеми кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності : Матер. Міжнар. наук.-практ. конф., присв. 10-й річниці набуття чинності Кримінального процесуального кодексу України (м. Одеса, 9 грудня 2022 р.) / уклад.: Л. І. Аркуша, О. О. Торбас, В. А. Завтур ; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2022. С. 151-154.

⁶ Обставини, що підлягають доказуванню під час розслідування домашнього насильства [Текст] : практ. посібник / [І. А. Ботнаренко, Ю. Б. Комаринська, О. М. Джужа, Я. О. Дякін, Д. М. Тичина]. Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2023. 52 с.

⁷ Ковалевська Є. В. Можливості спеціальних медичних знань в процесі доказування. Теорія і практика судової експертизи і криміналістики: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 27 лют. 2018 р.). Київ, 2018. С. 145-147.

⁸ Тимчишин А. М. Особливості використання спеціальних медичних знань у розслідуванні злочинів проти життя та здоров'я особи. *Право і суспільство*. 2023. № 6. С. 367-373. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.6.54>.

⁹ Гусєва В. О. Окремі аспекти взаємодії слідчих з оперативними працівниками у розслідуванні тяжких злочинів проти життя і здоров'я особи. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2012. № 3. С. 91-96.

¹⁰ Дрозд В. Г. Організаційні і тактичні аспекти розслідування умисних тяжких тілесних ушкоджень : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2009. 16 с.

¹¹ Пиріг І., Журавель О., Калашник А. Використання інформаційних технологій і спеціальних знань при розслідуванні злочинів проти життя та здоров'я особи. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 2. С. 241-247. <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2024-2-241-247>.

¹² Корнієнко М. В. Інформаційне забезпечення виявлення, розслідування та попередження насильницьких злочинів щодо дітей. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 3. С. 232-238.

Vitalii Salamakha

NACHWEIS DER SCHULD EINER PERSON AN DER BEGEHUNG EINES VERBRECHENS GEGEN LEBEN UND GESUNDHEIT IM RAHMEN DER UNSCHULDSVERMUTUNG

Die ordnungsgemäße Regelung von Beweiserhebungsverfahren und die Einhaltung von Zulässigkeitsregeln sind Voraussetzungen für die wirksame Verwirklichung des Rechts auf ein faires Verfahren und die Bereitstellung von Beweismitteln. Die Klärung dieser Fragen ist eng mit der Verwirklichung der Unschuldsvermutung verbunden, die ein Grundprinzip des Strafverfahrens ist. Ziel dieses Artikels ist es, die Besonderheiten des Schuldnachweises bei der Begehung eines Verbrechens gegen das Leben und die Gesundheit von Menschen unter Berücksichtigung des Inhalts der Unschuldsvermutung zu definieren. Es wird argumentiert, dass der Schuldbeweis bei Verbrechen gegen das Leben und die Gesundheit von Menschen die Sammlung von Beweisen in einer Weise erfordert, die bei kritischer Betrachtung keinen Zweifel an der Verletzung des Grundsatzes der Unschuldsvermutung aufkommen lässt. Vor diesem Hintergrund stellt der Autor konzeptionelle Grundsätze für die praktische Durchführung von Beweismaßnahmen bei Straftaten gegen das Leben und die Gesundheit von Menschen dar.

Stichworte: Strafverfahren, Straftat, Beweismittel, menschliches Leben, menschliche Gesundheit, Ermittlungs-(Durchsuchungs-)tätigkeit, forensisches Gutachten, Mittel zur Sicherung des Strafverfahrens.

Доказування вини особи у вчиненні злочину проти життя та здоров'я особи в контексті презумпції невинуватості

Мета статті — визначити особливості доказування вини особи у вчиненні злочину проти життя та здоров'я особи з урахуванням змісту принципу презумпції невинуватості.

Викладення основного матеріалу дослідження. Розвиток злочинності відбувається не тільки в кількісному, але й у якісному вимірах. Особи, причетні до вчинення кримінальних правопорушень, не хestують ані використання різних форм протидії розслідуванню, у тому числі агресивних, ані використання помилок представників сторони обвинувачення, судових експертів на свою користь.

У 1823 р. суддя Дж. Холроуд висловив ідею, що «чим тяжчий злочин, тим потужніший стандарт доказування необхідний для обвинувачення та засудження особи. Відтоді започатковано дискусію серед американських і англійських представників наукового кола. Передусім вона стосується питання, чи є виправданою вимога встановлення однакового стандарту доказування у кримінальних провадженнях, незалежно від тяжкості скоєних злочинів¹³. На переконання судді Дж. Холроуд обґрунтовано є класифікація стандартів доказування залежно від ступеня тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, однак ним не уточнено, який саме стандарт доказування має застосовуватися до кожного рівня злочинів, залежно від їх рівня тяжкості, за винятком випадків, коли для особливо тяжких злочинів передбачається використання стандарту «поза розумним сумнівом».

Досліджуючи окреслену проблему, Т. Райдер запропонував авторську класифікацію стандартів доказування у кримінальному провадженні, виокремивши два їх типи: змінний та фіксований¹⁴. Поштовхом до такого аналізу стали філософські роздуми та наукові дослідження, спрямовані на надання відповіді на ключове питання: чи має рівень переконання судді або присяжних у винуватості особи, обвинуваченої у вчиненні вбивства, бути таким самим, як у випадку засудження за менш тяжкі злочини, наприклад, крадіжку? Чи для більш тяжких злочинів рівень переконання (стандарт доказування) повинен бути «вищим»?

Позитивна відповідь на запитання Т. Райдера стала основою для виокремлення змінного стандарту доказування у кримінальному провадженні, що згідно з підходом автора базується на двох ключових концепціях:

- тяжкості негативних наслідків для особи, котрі можуть виникнути через обвинувачення або засудження за кримінальне правопорушення;
- ймовірність вчинення різних кримінальних правопорушень, що може варіюватися залежно від їх характеру¹⁵. Фіксований стандарт доказування застосовується у кримінальних провадженнях щодо тяжких та особливо тяжких кримінальних правопорушень. У національній правовій системі такий підхід, на нашу думку, успішно втілено шляхом введення інституту кримінальних проступків, розслідування яких здійснюється у формі дізнання.

Якщо керуватися окресленим підходом, то доказування у злочинах проти життя та здоров'я особи пов'язане з реалізацією фіксованого стандарту доказування. Він вимагає реалізації низки заходів і проведення процесуальних дій, а стосовно кожної обставини, що підлягає обов'язковому доказуванню у кримінальному провадженні узагалі слід підходити особливо пильно в частині збирання доказів, їх перевірки та

¹³ Monir M. Textbook on the Law of Evidence: Eighth Edition. New Delhi: Universal Law Publishing Co. PVT. LTD., 2010. 500 p. URL: https://books.google.com.ua/books/about/Textbook_on_The_Law_of_Evidence.html?id=ml3jDmdoU1gC&redir_esc=y

¹⁴ Rider T. C. What is the Most Useful Standard of Proof in Criminal Law? *Pragmatism Tomorrow*, 2013. Issue 1: No. 9. P. 1-10. URL: <https://www.doccity.com/en/docs/what-is-the-most-useful-standard-of-proof-in-criminal-law/8919526/>

¹⁵ Там само.

оцінки. Тож зосередимося на особливостях доказування винуватості особи чи групи осіб у вчиненні злочину проти життя та здоров'я особи, а особливого — з огляду на принцип презумпції невинуватості.

Зміст принципу презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини особи включає взаємопов'язані й взаємозумовлені елементи, серед яких:

1. Суб'єкт, до якого застосовується принцип презумпції невинуватості. Порівняльний аналіз міжнародно-правових, конституційно-правових і кримінальних процесуальних аспектів презумпції невинуватості свідчить, що в Україні цей принцип поширюється на ширше коло осіб, ніж це передбачено міжнародними нормами. Відповідно до національного законодавства презумпція невинуватості діє стосовно «особи», яка вважається невинуватою, доки її вина не буде доведена в установленому законом порядку. Це означає, що в Україні захист презумпції невинуватості надається не лише підозрюваним чи обвинуваченим, а й іншим учасникам процесу, наприклад:

- свідкам,
- особам, у приміщеннях яких проводяться обшуки,
- фактично підозрюваним, які не набули відповідного процесуального статусу.

Міжнародне законодавство проголошує, що презумпція невинуватості поширюється лише на обвинувачених¹⁶. Європейський суд з прав людини (далі — ЄСПЛ) також дотримується широкого підходу до тлумачення та в частині практичного застосування цього принципу. Так, у справі «Алене де Рібемон проти Франції» (1995 р.) ЄСПЛ наголосив, що презумпція невинуватості є не лише процесуальною гарантією у кримінальних справах, а й обов'язковою для всіх органів державної влади¹⁷.

2. Обов'язок доказування винуватості, який покладається на:

- слідчого,
- прокурора,

у певних випадках, визначених КПК України, — на потерпілого¹⁸. Важливо, що презумпція невинуватості виключає обов'язок особи доказувати свою невинуватість. Головною метою кримінального процесуального доказування є отримання достовірних відомостей (установлення фактичних даних) про винуватість особи у скоєнні злочину. Спростування презумпції невинуватості можливе лише на підставі всебічного, повного, неупередженого дослідження всіх обставин справи. Ці завдання є прерогативою суб'єктів кримінальної процесуальної діяльності. Відповідне процесуальне рішення таких суб'єктів має ґрунтуватися на «неспростовних, достатньо чітких і узгоджених між собою висновках», що відповідає критерію «поза розумним

Vitalii Salamakha

PROUVER LA CULPABILITÉ D'UNE PERSONNE DANS LA COMMISSION D'UN CRIME CONTRE LA VIE ET LA SANTÉ DANS LE CONTEXTE DE LA PRÉSUMPTION D'INNOCENCE

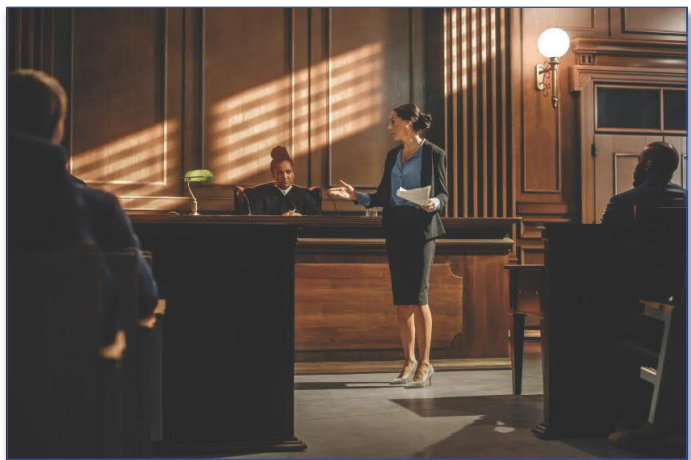
La réglementation adéquate des procédures de collecte des preuves et le respect des règles d'admissibilité sont des conditions préalables à la réalisation effective du droit à un procès équitable et à la fourniture de preuves. La résolution de ces questions est étroitement liée à l'établissement de la présomption d'innocence, qui est un principe fondamental de la procédure pénale. L'objet de cet article est de définir les spécificités de la preuve de la culpabilité dans la commission d'un crime contre la vie et la santé humaines, en tenant compte du contenu de la présomption d'innocence. La preuve de la culpabilité dans les crimes contre la vie et la santé humaines exige de rassembler des preuves de manière à ce qu'aucun élément, évalué de manière critique, ne mette en doute la violation du principe de la présomption d'innocence. Compte tenu de ces éléments, l'auteur définit des principes conceptuels pour la mise en œuvre pratique des actions en matière de preuve dans les cas de crimes contre la vie et la santé humaines.

Mots clés : procédure pénale, crime, preuve, vie humaine, santé humaine, activité d'enquête (recherche), expertise médico-légale, moyens d'assurer la procédure pénale.

¹⁶ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: міжнародний документ від 04.11.1950 № 995_004: ратифікована Законом України від 17.07.1997 № 475/97-ВР // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (

¹⁷ Рішення ЄСПЛ у справі «Алене де Рібемон проти Франції» від 10 лютого 1995 р. // Центр демократії та верховенства права. URL: <https://cedem.org.ua/library/sprava-alene-de-ribemon-proty-frantsiyi/>

¹⁸ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-4651-17>

Vitalii Salamakha

UDOWODNIENIE WINY OSOBY W POPEŁNIENIU PRZESTĘPSTWA PRZECIWKO ŻYCIU I ZDROWIU W KONTEKŚCIE DOMNIEMANIA NIEWINNOŚCI

Właściwe uregulowanie procedur gromadzenia dowodów i przestrzeganie zasad ich dopuszczalności są warunkami wstępnymi zapewnienia skutecznej realizacji prawa do rzetelnego procesu sądowego i zapewnienia dowodów. Rozstrzygnięcie tych kwestii jest ściśle związane z ustanowieniem domniemania niewinności, które stanowi fundamentalną zasadę postępowania karnego. Celem artykułu jest określenie specyfiki dowodzenia winy w popełnieniu przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu człowieka, z uwzględnieniem treści zasady domniemania niewinności. Uzasadniono, że dowodzenie w przestępstwach przeciwko życiu i zdrowiu człowieka wymaga zebrania materiału dowodowego w taki sposób, aby w żaden sposób, krytycznie oceniony, nie poddawał w wątpliwość naruszenia zasady domniemania niewinności człowieka. Biorąc to pod uwagę, autor określa koncepcyjne zasady praktycznej realizacji czynności dowodowych w sprawach o przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu człowieka.

Słowa kluczowe: postępowanie karne, przestępstwo, dowód, życie człowieka, zdrowie człowieka, czynność dochodzeniowo-sledcza (poszukiwawcza), ekspertyza kryminalistyczna, środek zapewnienia postępowania karnego.

Доказування вини особи у вчиненні злочину проти життя та здоров'я особи в контексті презумпції невинуватості

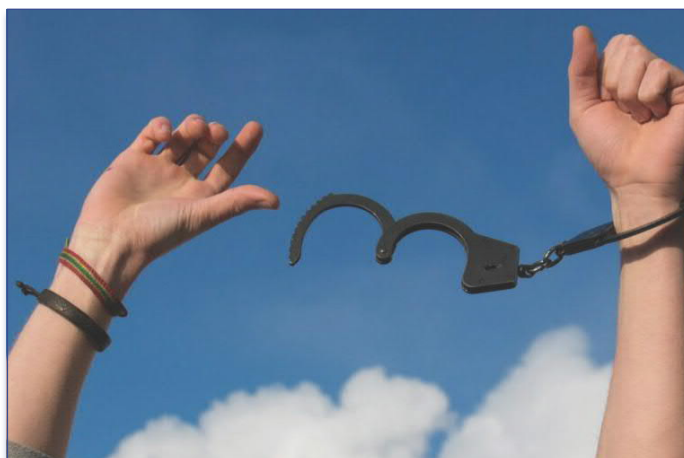
сумнівом»¹⁹. За відсутності таких ознак констатувати доведеність вини «поза розумним сумнівом» не можна.

3. Заборона базування обвинувачення на доказах, отриманих незаконним шляхом, і припущення є важливим елементом принципу презумпції невинуватості та права на справедливий суд. Це правило охоплює кілька ключових аспектів, пов'язаних із правовою природою доказів, їх допустимістю та регламентацією процесу доказування. Водночас погоджуємося, що дискусійними аспектами є: 1) неврегульованість процедури витребування доказів, визначення їх недопустимості або організації «інших дій», спрямованих на забезпечення суду належними доказами (ч. 3 ст. 93 КПК України); 2) відсутність чітких норм щодо прийняття речей і документів від заявника на початковому етапі досудового розслідування (ст. 60 КПК України); 3) нечітка урегульованість процедури збирання доказів, що призводить до порушення принципу допустимості доказів і, відповідно, справедливості судового розгляду²⁰.

Проведений аналіз матеріалів правозастосовної практики засвідчує, що вона не є досконалою, адже непоодинокі випадки її порушення знаходять своє відображення в судових рішеннях. Незважаючи на те, що порушення принципу презумпції невинуватості рідно стає підставою для звернення до ЄСПЛ, частими є випадки, коли такі факти враховуються судом і покладаються в основу виправдувальних вироків. Тобто фактично відбувається не доведення вини особи, а спростування обвинувачення через відсутність належних і допустимих доказів вини особи. З огляду на це можна уточнити формулювання ч. 1 ст. 2 Кримінального кодексу України таким змістом: «Підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого цим Кодексом, та засвідчення цього належними і достовірними доказами».

Доказування вини особи має бути здійснено в законному порядку, на підставі достатніх доказів. Для встановлення винуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення необхідно довести дві обставини, що входять до предмета доказування. По-перше, це встановлення особи, яка вчинила злочин (суб'єкт злочину), а по-друге — підтвердження її винуватості (суб'єктивна сторона злочину)²¹. Усі інші більше стосуються в цілому доказування факту вчинення злочину та обставин, пов'язаних із потерпілим. У зв'язку з цим, керуючись принципом презумпції невинуватості, можемо сформулювати декілька концептуальних правил практичної реалізації діяльності щодо доказування у злочинах проти життя та здоров'я особи.

Докази, зібрані на підтвердження вини особи у вчиненні злочину проти життя та здоров'я особи мають окрім обставин, визначених ст. 91 КПК Укра-

¹⁹ Рішення ЄСПЛ у справі «Василь Івашенко проти України» від 26 жовтня 2012 р. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_873#Text

²⁰ Мирошніченко Т. М. Реалізація засади презумпції невинуватості в процесі кримінального процесуального доказування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2016. № 40 (2). С. 118-122.

²¹ Цюприк І. В. Предмет доказування в кримінальних провадженнях щодо фінансування терористичних груп (організацій), які діють на тимчасово окупованих територіях Луганської та Донецької областей. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 2. С. 31.

їни, ще й стосуватися особливостей механізму кримінально протиправної діяльності, зокрема, щодо спричинення смерті, заподіяння тілесних ушкоджень, дій, що становлять зміст домашнього насильства, засвідчувати наявність причинно-наслідкового зв'язку між цими діями та спричиненням шкоди життю та здоров'ю потерпілої особи.

Ураховуючи, що злочини проти життя та здоров'я особи охоплюють цілу низку діянь, що характеризуються як умисною, так і необережною формою вини, доказуванню підлягає ще й умисел особи, однак послугуватися в цьому питанні лише особистою позицією підозрюваного щодо визнання своєї вини недоречно.

Докази вини особи як окремо, так і сукупно, мають бути зібрані без порушення Європейської конвенції про захист прав людини, із дотриманням права особи на захист, не містити та не вказувати на обставини, що свідчать про його ненадійність.

Неприпустимо проводити слідчі (розшукові) дії, пов'язані із втручанням у фізичну цілісність особи за участю свідків, а також усіх тих, хто опинився у сфері кримінального провадження.

Заборонено залучати підозрюваного до слідчого експерименту без роз'яснення йому права на відмову від участі в цій слідчій (розшуковій) дії.

Усі опитування із застосуванням поліграфа, у тому числі проведення психологічної експертизи, категорично неприпустиме за участю особи, яка має розлади психіки та поведінки, а також за відсутності її письмової добровільної згоди на це.

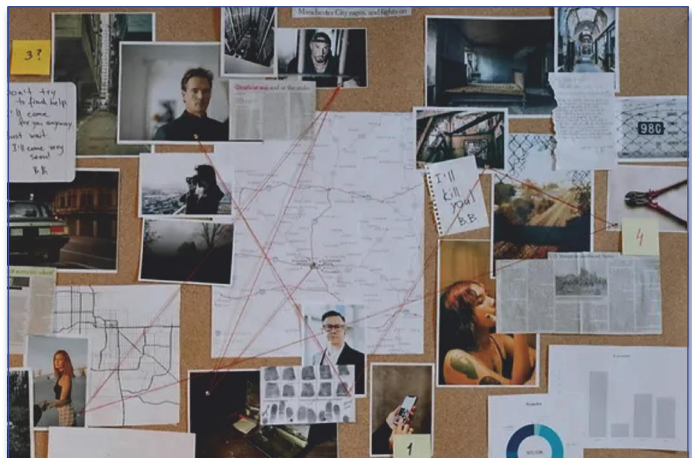
Призначення стосовно підозрюваного судово-психіатричної експертизи за відсутності до цього медичних показників, що засвідчуються медичною документацією або фактами надто неадекватної поведінки, може визнаватися посяганням на презумпцію психічного здоров'я особи²².

Засвідчення факту системності дій підозрюваного (обвинуваченого) у злочинах, передбачених ст.ст. 116, 126-1 КК України, полягає у збиранні доказів у відповідній процесуальній формі, однак не стосується виключно показань потерпілого.

Доказуванню й оцінці у злочинах проти життя та здоров'я завжди підлягають наслідки кримінально протиправної діяльності винної особи, у тому числі і в контексті завдання моральної шкоди потерпілому.

Висновки. Належна регламентація процедур збирання доказів і дотримання принципів допустимості є необхідними умовами забезпечення ефективної реалізації права на справедливий суд. Вирішення цих питань тісно пов'язане з утвердженням презумпції невинуватості, яка є основоположним принципом кримінального провадження.

Доказування у злочинах проти життя та здоров'я особи вимагає збирання доказів у такий спосіб, котрий жодною мірою при критичній оцінці не піддасть сумнівам порушення презумпції невинуватості особи. Ураховуючи це, до концептуальних правил практичної реалізації діяльності щодо доказування у злочинах проти життя та здоров'я особи віднесено такі засади: 1) докази, зібрані на підтвердження вини особи у вчиненні злочину проти життя та здоров'я особи мають стосуватися та засвідчувати

²² Husieva V., Oderiy O., Petrova I., Fomina T., Vuima A. Features of the investigation of premeditated murders committed by persons with mental disorders in the practice of Ukraine. *Amazonia Investiga*. 2021. No 10 (46). P. 109-117. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2021.46.10.10>.

особливості механізму кримінально протиправної діяльності, зокрема, щодо спричинення смерті, заподіяння тілесних ушкоджень, дій, що становлять зміст домашнього насильства, доводити наявність причинно-наслідкового зв'язку між цими діями та спричиненням шкоди життю та здоров'ю потерпілої особи; 2) ретельному доказуванню підлягає умисел особи (послугуватися в цьому питанні лише особистою позицією підозрюваного щодо визнання своєї вини недоречно); 3) докази вини особи як окремо, так і сукупно, мають бути зібрані без порушення Європейської конвенції про захист прав людини, із дотриманням права особи на захист, не містити та не вказувати на обставини, що свідчать про ненадійність реалізації цього права; 4) слідчі (розшукові) дії, пов'язані із втручанням у фізичну цілісність особи проводити за участю свідків, а також усіх тих, хто опинився у сфері кримінального провадження неприпустимо та ін.

References

- Drozd, V. H. (2009). *Orhanizatsiini i taktychni aspekty rozsliduvannya umysnykh tiazhkykh tilesnykh ushkozhen* : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.09. Kyiv. 16 s. [in Ukrainian].
- Husieva, V. O. (2012). *Okremi aspekty vzaiemodii slidchykh z operatyvnymy pratsivnyakamy u rozsliduvanni tiazhkykh zlochniv proty zhyttia i zdorovia osoby. Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. 2012. № 3. S. 91-96. [in Ukrainian].
- Husieva, V., Oderiy, O., Petrova, I., Fomina, T., Vuima, A. (2021). Features of the investigation of premeditated murders committed by persons with mental disorders in the practice of Ukraine. *Amazonia Investiga*. No 10 (46). R. 109-117. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2021.46.10.10>.
- Instruktsiia z orhanizatsii vzaiemodii orhaniv dosudovoho rozsliduvannya z inshymy orhanamy ta pidrozdilamy Natsionalnoi politsii Ukrainy v zapobihanni kryminalnym pravoporushenniam, yikh vyjavlenni ta rozsliduvanni: zatv. Nakazom MVS Ukrainy vid 07.07.2017 № 575 // BD «Zakonodavstvo Ukrainy» / VR Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/-laws/show/z0937-17>. [in Ukrainian].
- Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod: mizhnarodnyi dokument vid 04.11.1950 № 995_004: ratyfikovana Zakonom Ukrainy vid 17.07.1997 № 475/97-VR // BD «Zakonodavstvo Ukrainy» / VR Ukrainy. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004. [in Ukrainian].
- Korniienko M. V. (2019). Informatsiine zabezpechennia vyjavlennia, rozsliduvannya ta poperedzhennia nasylnytskykh zlochniv shchodo ditei. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. № 3. S. 232-238. [in Ukrainian].

Kovalevska, Ye. V. (2018). *Mozhlyvosti spetsialnykh medychnykh znan v protsesi dokazuvannya. Teoriia i praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky: materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf. (m. Kyiv, 27 liut. 2018 r.)*. Kyiv, 2018. S. 145-147. [in Ukrainian].

Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 13.04.2012 № 4651-VI // Baza danykh (BD) «Zakonodavstvo Ukrainy» / Verkhovna Rada (VR) Ukrainy. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-4651-17>. [in Ukrainian].

Monir, M. (2010). *Textbook on the Law of Evidence: Eighth Edition*. New Delhi: Universal Law Publishing Co. PVT. LTD. 500 p. URL: https://books.google.com.ua/books/about/Textbook_on_The_Law_of_Evidence.html?id=ml3jDmdoU1gC&redir_esc=y.

- Myroshnynchenko T. M. (2016). Realizatsiia zasady prezumptsii nevinuvatosti v protsesi kryminalnoho protsesualnoho dokazuvannya. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Pravo. № 40 (2). S. 118-122. [in Ukrainian].
- Natsionalna stratehiia u sferi prav liudyny: zatv. Ukazom Prezydenta Ukrainy №119/2021 vid 24.03.2021 // Prezydent Ukrainy: ofitsiine Internet-predstavnytstvo: sait. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1192021-37537>. [in Ukrainian].
- Obstavyny, shcho pidliahaiut dokazuvanniu pid chas rozsliduvannya domashnoho nasylstva [Tekst] : prakt. posibnyk / [I. A. Botnarenko, Yu. B. Komarynska, O. M. Dzhuzha, Ya. O. Diakin, D. M. Tychyna,]. Kyiv: Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav, 2023. 52 s. [in Ukrainian].
- Pohoretskyi M. A. (2015). Nova kontseptsiiia kryminalnoho protsesualnoho dokazuvannya. Visnyk kryminalnoho sudochynstva. № 3. S. 63. URL: vkslaw.knu.ua/ua/1-2015-rik-problemy-dosudovoho-rozsliduvannya/34-problemy-kryminalnoho-protsesu/111-nova-kontseptsiiia-kryminalnoho-protsesualnoho-dokazuvannya. [in Ukrainian].
- Pyrih, I., Zhuravel, O., Kalashnyk, A. (2024). Vykorystannia informatsiinykh tekhnolohii i spetsialnykh znan pry rozsliduvanni zlochyniv proty zhyttia ta zdorovia osoby. Naukovyi visnyk Dniprovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. № 2. S. 241-247. <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2024-2-241-247>.
- Rider T. C. (2013). What is the Most Useful Standard of Proof in Criminal Law? Pragmatism Tomorrow. Issue 1: No. 9. P. 1-10. URL: <https://www.doccity.com/en/docs/what-is-the-most-useful-standard-of-proof-in-criminal-law/8919526/>.
- Rishennia HUDOC u spravi «Alene de Ribemon proty Frantsii» vid 10 liutoho 1995 r. // Tsentri demokratii ta verkhovenstva prava. URL: <https://cedem.org.ua/library/sprava-alene-de-ribemon-proty-frantsyi/>. [in Ukrainian].
- Rishennia HUDOC u spravi «Vasyl Ivashchenko proty Ukrainy» vid 26 zhovtnia 2012 r. // Baza danykh (BD) «Zakonodavstvo Ukrainy» / Verkhovna Rada (VR) Ukrainy. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_873#Text. [in Ukrainian].
- Rohatynska N. Z., Maikhruk V. R. (2024). Domashnie nasylstvo ta problematyka yoho dokazuvannya. Naukovi zapysky. Seriya: Pravo. № 16. S. 171-176.
- Stepanenko A.S., Stepanenko O.V. (2022). Shchodo okremykh pytan dokazuvannya domashnoho nasylstva. Doktrynalni ta pravozastosovni problemy kryminalnoho protsesu, detektyvnoi ta operatyvno-rozshukovoi diialnosti : Mater. Mizhnar. nauk.-prakt. konf., prysv. 10-y richnytsi nabuttia chynnosti Kryminalnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy (m. Odesa, 9 hrudnia 2022 r.) / uklad.: L. I. Arkusha, O. O. Torbas, V. A. Zavtur ; Nats. un-t «Odeska yurydychna akademiia». Odesa. S. 151-154.
- Tsiupryk I. V. (2017). Predmet dokazuvannya v kryminalnykh provadzhenniakh shchodo finansuvannya terorystychnykh hrup (orhanizatsii), yaki diut na tymchasovo okupovanykh terytoriiakh Luhanskoi ta Donetskoi oblasti. Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav. № 2. S. 25-36.
- Tymchysyn A. M. (2023). Osoblyvosti vykorystannia spetsialnykh medychnykh znan u rozsliduvanni zlochyniv proty zhyttia ta zdorovia osoby. Pravo i suspilstvo. № 6. S. 367-373. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.6.54>.

Received by Editorial Board: 21.11.2024

Suggested Citation:

Саламаха, В. (2024). Доказування вини особи у вчиненні злочину проти життя та здоров'я особи в контексті презумпції невинуватості. *Архів кримінології та судових наук*. 2 (10). 130-137. DOI: <https://doi.org/10.32353/acfs.10.2024.10>